

Soester bekkesnijders

In het verleden werden voor inwoners van talrijke plaatsen in Nederland minder vleierende scheldnamen gebruikt. Amsterdammers waren stoepeschijters, Amersfoorters keientrekkers en Utrechtters baliekluiwers. Ook voor de inwoners van Soest was er zo'n spotnaam; het waren bekkesnijders.¹ Waar komt deze scheldnaam eigenlijk vandaan?

Door Kees Floor

Bekkesnijden. Bron: Atlas van Stolk 10501.

te lijf. Doel van het 'spel' was om volgens bepaalde regels het gezicht van de ander met zo'n mes-zonder-punt te verminken. Degene die in het gevecht het onderspit delfde, hield er dan veelal een snee aan over in z'n wang van zijn mond tot aan z'n oor.

De boeren konden met het ritueel hun dapperheid bewijzen. Het idee was verder dat boerinnen toekomstige partners prefereerden die hun heldenmoed aantoonbaar – want zichtbaar aan de littekens – hadden bewezen. De zogeheten bekkesnijders hingen hun messen doorgaans op bij hun voordeur of in de herberg. Als iemand, per ongeluk of met opzet en al dan niet op de hoogte van de symbolische betekenis, zo'n mes aanraakte

¹ Cornelissen, J.: Nederlandse volkshumor op stad en dorp, land en volk, deel 3. Antwerpen 1930 (op dbnl.org).

of er zelfs maar naar keek, was dat voor de uitdager al het sein voor een onontkoombaar gevecht.

Het bekkesnijden, soms ook 'gezigtkerven' of 'hoofdvechten' genoemd, geniet mede nog bekendheid door het werk van de negentiende-eeuwse schrijver Jacob van Lennep (1802-1868). In zijn roman *Ferdinand Huyck* uit 1840 belandt de hoofdpersoon in herberg De Drie Ringen in Soest. Daar plaatst

Herberg de Drie Ringen in Soest. Datering: 1875. Bron: Beeldbank Archief Eemland, fotonummer 1580.0047.

een van de aanwezigen vlak voor hem een mes in de tafel om hem zo tot een bekkesnijdersgevecht uit te dagen.

Wijdverbreid

Het bekkesnijden was overigens geen louter Soester aangelegenheid; ook elders in de provincie Utrecht en in Noord- en Zuid-Holland werd het beoefend. Hoofdonderwijzer en geschiedschrijver Jan ter Gouw meldt in zijn boek *De Volksvermaken* uit 1871 zelfs dat het gebruik voorkwam in het hele land, slechts met uitzondering van Drenthe en Twente.² Nog weer andere

² Gouw, J. ter: *de Volksvermaken*. Haarlem 1871, p564. (op dbnl.org).

Ferdinand Huyck (links vooraan aan tafel) in de herberg De Drie Ringen te Soest. De man tegenover hem heeft een mes in de tafel gestoken om hem daarmee uit te dagen tot een messengevecht. Illustratie uit de 17e editie van Ferdinand Huyck. Vervaardiger: David Joseph Bles. Bron: Wikimedia.

bronnen maken ook melding van gevallen van bekkesnijden in de beide regio's waarvoor Ter Gouwe een uitzondering meende te moeten maken. Het was dus kennelijk een algemeen verbreid gebruik.

Soest is dan ook niet de enige plaats die, door auteurs die in de negentiende en twintigste eeuw over volksgebruiken schreven, in verband werd gebracht met het bekkesnijden op boerenkermissen en -bruiloften. Zo stonden bijvoorbeeld de inwoners van Oud-Gastel en van Jaarsveld³ eveneens bekend als bekkesnijders. Ook de Gooiers waren erom berucht. In Noord-Holland wordt Wervershoof genoemd als een van de dorpen waar het gebruik in zwang was en in ere werd gehouden.⁴

Bij een variant van het bekkesnijden werkte men niet met messen, maar met de vlijmscherpe rand van oude, afgesleten dubbeltjes. Dat was bijvoorbeeld het geval in Oss; de inwoners daar werden daarom naast messentrekkers ook dubbeltjessnijders genoemd. In andere plaatsen bestond de wond niet uit een

³ de-krimpenerwaard.nl

⁴ Oldenrode, G. van: Een uitstapje naar Noord-Holland. Het lees kabinet 1851, p151. (op delpher.nl).

‘jaap’ van mond tot oor, maar uit een kruis op de wang. Zo ging men te werk in Princenhage, waarvan de inwoners de scheldnaam kruiskoppen kregen. Kennelijk gaat het dus niet om een alleen maar Soester gebruik.

Barbaars?

Over of het hier een barbaarse gewoonte betreft, lopen de, veelal tijdgebonden, meningen uiteen. Aanvankelijk vatten sommigen het bekkesnijden op als een vorm van volksvermaak en een spel, omdat het verliep volgens vaststaande regels, er niet noodzakelijkerwijs drank aan te pas kwam en de schade meestal beperkt bleef tot een ‘jaap’ in het gezicht. Het ‘volksvermaak’ paste naadloos in de vroegere samenlevingen waarin geweld en het trekken van messen gebruikelijker en meer geaccepteerd waren dan tegenwoordig. Je kon het zien als de recentere tegenhanger binnen de boerenstand van de vroegere toernooien van de edelen.

In de loop van de tijd nam de weerstand tegen het volkse gebruik echter hand over hand toe. Men ging het bekkesnijden meer en meer zien als een barbaarse activiteit, uitgeoefend door mensen uit de lagere standen met een tekort of gebrek aan beschaving. Steeds vaker probeerde de overheid het vechtspel te verbieden, veelal echter zonder succes. In de Franse tijd werd het optreden ertegen krachtiger. In de loop van de negentiende eeuw stierf het inmiddels door nagenoeg iedereen barbaars geachte volksgebruik een zachte dood.

Tot slot

Van Lennep mag dan het bekkesnijden in zijn roman *Ferdinand Huyck* op de kaart hebben gezet als een Soester gebruik, in feite was het echter een aanvankelijk min of meer geaccepteerde, maar later door overheid en burgerij als barbaars beschouwde gewoonte die zich had verspreid over heel ons land.